

December 2009

Dansk Mongolsk Selskab

Ger 70

20. årgang – december 2009

ISSN 0905-9504

Ger er medlemsblad for Dansk Mongolsk Selskab. Bladet udkommer februar, maj, august, november.

Redaktion:

Rolf Gilberg (ansvarshav.)
Jan Koed – jk@cadaid.dk
Bulgan Njama

Tryk: One Way Tryk a/s**Oplag:** 250 eks.

Oplysninger om adresseændringer og evt. leveringsproblemer meddeles til kassereren.

Formål:

- (a) at fremme og udbrede kendskabet i Danmark til mongolerne og deres kultur, især i mongolernes kerneområder i Mongoliet, Kina og Rusland,
- (b) at udgive skrifter om mongolerne,
- (c) at være samlingsorgan for personer, der interesserer sig for mongoler og deres forhold,
- (d) at fremme og udvikle forbindelserne mellem befolkningen i Danmark og mongolerne og
- (e) at støtte kulturelt arbejde blandt mongoler og skabe forbindelser mellem videnskabelige, kulturelle, faglige og folkelige organisationer i de respektive lande.

Dansk Mongolsk Selskab**Æresmedlem:**

HKH Kronprins Frederik

Bestyrelse:

Anita Garbers
Rolf Gilberg (formand)
Søren Haslund-Christensen
Lars Højer
Jan Koed (kasserer)
Bulgan Njama
Morten Axel Pedersen (sup.)
Leif F. Petersen
Henrik Bo Thrane (sekretær)

Internet:

www.danskmongolskselskab.dk

Girokonto: (1551) 784-1582

SWIFT-BIC: DABADKKK

IBAN: DK26 3000 0007 8415 82

Adresse: se under kasserer

Selskabets adresser:

Sekretær: Henrik Bo Thrane
Carl Møllers Allé 33
2860 Søborg
tel: 3966 9497
hbthrane@pc.dk

Kasserer: Jan Koed

Clara Pontoppidans Vej 41
2500 Valby
tel: 3322 3728
fax: 3322 3726
email: jk@cadaid.dk

NGO-projekter:

Bulgan Njama
Fuglebo 2
2000 Frederiksberg
tel: 3833 2106
email: njambu@hotmail.com
I Mongoliet:
dmcenter@magicnet.mn

Medlemskab:**Kontingent:**

150 kr. pr. kalenderår for personligt medlemskab.
250 kr. for husstandsmedlemskab.
500 kr. for firmamedlemskab.
Tillæg for medlemmer bosat i udlandet: 50 kr.

Henvendelse om medlemskab rettes til kassereren.

»Ger på stenbroen« kunne være titlen på dette billede fra Københavns Rådhusplads 12.12.09. I anledning af COP15 havde forskellige græsrodsorganisationer opstillet 2 gerer som base for deres aktiviteter. Mongolerne kan være stolte af, at deres traditionsrige ger fremhæves som symbolet på en boligform, der opfyldte alle tænkelige kriterier for bæredygtighed og funktionalitet.

Foto: Jan Koed

Indhold

Mongoliet sidder på en guldmine	3
Da synshandicappede i Töv Aimag fik mulighed for at læse	8
Mongolske shamaner i arbejdstøjet	10
Huushuur	12
Amalie og skelettyvene	14
Mit møde med en mongolsk kunstner	15
Viden eller uviden - VI	22
Aktuelt	25
Ny ambassadør i Sverige	25
Slaget ved Khalkh Gol	26
DMS nyt	28

Mongoliet sidder på en guldmine

Som alle andre lande i verden har den internationale økonomiske krise ramt mongolerne hårdt. Men en forstærket udnyttelse af landets righoldige råstofressourcer tænder håbet om en lysere fremtid for alle mongoler.

Det er sidst i juni. På trods af årstiden stryger en bidende kold nordenvind ind over Ulaanbaatar fra de sibiriske stepper. Temperaturen er helt nede på ca. 5° C, og støvregnen prikker iskoldt på huden.

Klædt i en alt for let jakke bøjer Khavdal Khurman sig fremover bag et interimistisk pæleværk. I hånden holder han en lille sæk, mens hans øjne afsøger det forladte mineområde i håb om at finde nogle få kulstykker til at opvarme sit telt med i den uventede kulde. Han står midt i et sortsværtet landskab af forladt mineudstyr og forfaldne bygninger med glasløse vinduer.

Livet har været hårdt ved Khavdal, som i 11 år arbejdede i kulminen kun få kilometer uden for hovedstaden. På grund af den mangelfulde sikkerhed blev minen lukket i 1990 – samme år som Mongoliet af-

viste socialismen til fordel for demokrati og markedsøkonomi.

Med en alder på »over de 40« modtager han en lille statspension på grund af en sygdom pådraget i minen, men »det kan man ikke leve af. Jeg mangler både the og salt«, siger han. Og alligevel har han som næsten alle mongoler stadig tillid til landets nye demokratiske styreform.

»Det skal nok blive bedre«, siger han.

Krise og håb

Amerikanske embedsmænd, som ynder at fremhæve Mongoliet som rollemodel for andre lande, der befinder sig på en knivsæg mellem demokrati og diktatur, håber inderligt, han har ret.

Under et besøg i Washington i begyndelsen af juni blev udenrigs-

minister Sukhbaatar Batbold [udnævnt til ny statsminister efter S. Bayar 29. oktober – red.] genstand for en opmærksomhed, som var langt større, end man kunne forvente af et land med en befolkning på kun 2,7 mio. indbyggere og et nationalprodukt på linje med Buffalo, N.Y. Han mødtes bl.a. med udenrigsminister Hillary Rodham Clinton, handelsminister Gary Locke og seniormedlemmer af kongressen.

»De forenede Stater har ikke noget højere udenrigspolitisk mål end at udvide antallet af demokratiske lande i verden«, sagde ambassadør Mark Minton, som roste Mongoliet for at være et land, der stort set ved egen hjælp havde indført demokrati.

»Det er i sig selv nyttigt«, sagde han. Men det »giver også håb for andre lande, der ... er geografisk isolerede og under pres, at det er

muligt at etablere demokratiske institutioner til gavn for deres egne befolkninger.«

Men for at det kan ske, må Mongoliet vise, at det frie marked er i stand til at forbedre forholdene for befolkningen som helhed, og her er man stødt på forhindringer. Efter flere år med hurtig økonomisk vækst er landet hårdt ramt af det globale tilbageslag, som slog bunden ud af priserne på de vigtigste eksportvarer – kobber, andre mineraler og i mindre grad den kashmiruld, der indgår som råvare i børsomslægnenes dyre habituer i New York og London.

Dertil kommer, at der har været flere år med tørke og hårde vintre, som har decimeret dyreflokkene hos de traditionelle mongolske nomader og har medført, at næsten halvdelen af befolkningen nu er klumpet sammen i Ulaanbaatar. Her lever flertallet i store boligområder bestående af telte og hytter, der breder sig ud over højdedragene oven for en stadig mere nedslidt bymidte.

I centrum står nogle få himmelstræbende tårne af glas og stål tomme. De blev rejst for få år siden i en periode med store forventninger og voldsomt stigende råvarepriser. De hullede gader løber langs en modernistisk ny parlamentsbygning med en monumental statue af Chinggis Khan.

Håbet om forandring kommer næsten udelukkende fra nogle enorme mineralforekomster i landets sydlige del, Gobi-ørkenen, der med ambassadør Mintons ord har potentialet til – hvis man bærer sig fornuftigt ad – at gøre Mongoliet til et »velstående middelklassesamfund« i løbet af 20 år.

Mere end 5 års skænderi om hvordan man bedst udvikler det første af minefelterne, et område kaldet Oyu Tolgoi med estimerede kobber- og guldforekomster til over \$200 mia. [se Ger 66:3-7 – red.], synes at nærme sig en afslutning og

kan være færdigforhandlet i løbet af dage eller uger [aftalen blev underskrevet 6. oktober – red.].

Mongoler siger, at aftalen, der forhandles på plads med et canadisk firma, som ejer licenserne til området, skal tjene som model for aftaler om at udvikle det nærvedliggende Tavan Tolgoi, der regnes for at være verdens største potentielle forekomst af kokskul med et estimeret omfang på mere end 6 mio. ton.

»Med de mineraler, vi har kendskab til, er Mongoliet pr. indbygger en af verdens 10 rigeste nationer«, sagde præsident Tsakhia Elbegdorj til *Al Jazeera* i hans måske eneste interview til et udenlandsk nyhedsmedie, siden han tiltrådte 18. juni. »Men i øjeblikket er den gennemsnitlige levestandard kun til nr. 150 på verdensranglisten.«

Landet i midten

Mongoliets potentielle rigdom er ikke forblevet ubemærket af landets to nærmeste naboer – Rusland og Kina.

Efter næsten 2 årtiers næsten totale ignorering af sin tidligere klient fra den kolde krig har Moskva pludselig vist stor interesse for Mongoliet. Det blev demonstreret af statsminister Vladimir Putins besøg i juni og planerne om et opfølgende besøg af præsident Dmitri Medvedev senere på året [gennemført 25.-26. august – red.].

Efter flere år uden militært samarbejde mellem landene har Mongoliet desuden modtaget besøg af den russiske forsvarsminister Anatoli Serdjukov og forsvarschefen Nikolai Makarov. De to lande afholdt for nyligt deres første fælles militærøvelse siden afslutningen af den kolde krig.

Ruslands interesse går videre end guld og kobber, selv om man har antydnet, at produkterne fra minerne i Oyu Tolgoi og Tavan Tolgoi kan transporteres til Ruslands hav-

nebyer ved Stillehavet. Under sit ophold i Ulaanbaatar sagde Putin, at han i løbet af nogle uger forventede at kunne annoncere en aftale om »fælles udvinding og oparbejdning« af en del af Mongoliets estimerede 60.000 ton uranmalm.

Kina har været mindre diplomatisk aktiv. Men det har man råd til. Med Kinas store industrielle og befolkningsmæssige centre meget tættere på Mongoliet end Ruslands, sidder man allerede på mere end 50% af Mongoliets handel og investeringer og leverer størstedelen af landets produkter og forbrugsvarer. Da Kina i august 2006 lukkede de vigtigste grænseovergange i 2 dage i protest mod Dalai Lamas besøg i Mongoliet, opstod der straks forsyningsvanskeligheder. I Ulaanbaatar fattede man straks budskabet.

Kinesiske forretningsinteresser er blandt de 10 bydende, der er interesseret i at udvikle felterne i Tavan Tolgoi, men Beijing synes at behandle sagen med en vis nonchalance. Økonomiske og geografiske undersøgelser viser, at ligegyldigt hvem der udvikler minerne, vil det meste af kullet og kobberet blive transporteret sydpå for at tilfredsstille den glubende sult hos Kinas voksende industrisektor.

Befolkningens sympati hælder klart mod Moskva takket være de russiske tropper, som hjalp Mongoliet med frigøre sig fra kinesisk indflydelse og opnå uafhængighed i 1921. Det meste af den infrastruktur, som Mongoliet nu er afhængig af – veje, jernbaner, kraftværker, skoler, hospitaler – er bygget af Sovjetunionen.

19 år efter afvisningen af socialismen står der stadig en statue af Choibalsan foran statsuniversitetet. Han, der også kaldes den mongolske Stalin, var som indenrigsminister i 1937 ansvarlig for en udrensning, hvor ca. 30.000 mennesker inklusive 17.000 buddhistmunke blev henrettet.

I et dårligt vedligeholdet, afskallet og sjældent besøgt museum til ære for periodens ofre kan man se ca. 2 dusin kranier, hver med et hul fra en kugle i panden. Kranierne stammer fra en massegrav med omkring 600 munke, som man ved et tilfælde opdagede i 2003.

Og alligevel »synes vi godt om russerne«, sagde Shinee Dampimparev, museets eneste medarbejder ved et besøg fornyligt. »Det var ikke det russiske folk, der slog mongoler ihjel, det var én mand – Stalin. Russerne ... er mere imødekommende, mere hjertelige end kineserne.«

Mens den offentlige mening afgjort er på Ruslands side, er embedsmændene i regeringen mere pragmatiske; de forsøger af al magt at behandle begge naboer med lige stor respekt. Det gælder også det militære samarbejde; nogle få dusin mongolske soldater besøgte Beijing i weekenden omkring 4. juli for at gennemføre den første fælles militærøvelse med kineserne.

Statsminister Sanjaa Bayar blev citeret i den engelsksprogede *The UB Post* i april, hvor han sagde, at det økonomiske og handelsmæssige samarbejde med Kina er inde i en historisk god udvikling »og vil fortsætte fremgangen i de kommende år.«

Amerikas interesser

USA er også inde i varmen sammen med Japan, Sydkorea, Australien og nogle få andre. Demokratiet er Amerikas »overordnede« interesse i Mongoliet, sagde Minton, »men der eksisterer også andre interesser, økonomiske interesser.«

Det amerikanske *Peabody Energy Corp.*, som er verdens største kulmineselskab, »er særdeles interesseret i at hjælpe Mongoliet med at udnytte kulforekomsterne i Gobiørkenen.«

Den amerikanske indflydelse ventes at blive forstærket på grund

af valget af præsident Elbegdorj, som er uddannet på *University of Colorado* og *John F. Kennedy School of Government* ved *Harvard University*. Til gengæld er statsminister Bayar uddannet i Rusland og har tætte forbindelser til lederne i Kreml. [Den nyudnævnte statsminister S. Batbold har akademiske grader fra såvel Moskva og London – red].

I lighed med Rusland og Kina bakker USA sine diplomatiske aktiviteter op med økonomisk bistand, navnlig via en bevilling på \$285 mio. fra *Millenium Challenge Account*. Hovedparten var øremærket en tiltrængt opgradering af Mongoliets nedslidte jernbane.

Aftalen, der blev godkendt i 2007, efter at Mongoliet i flere år havde kæmpet for at leve op til kravene i *Millenium Challenge* programmet om god regeringsførelse, blev skrinlagt i år, da Rusland – 50% partner i det mongolske jernbanevæsen – erklærede, at Rusland – ikke USA – ville sørge for opgraderingen. Washington overvejer nu en anmodning fra Mongoliet om tiladelse til at overføre de \$188 mio., der skulle have været brugt til jernbanen, til et andet formål.

Mongolerne, der er vant til at spille rollen som »bøffen mellem de to store boller« – som det malende har været beskrevet – er blevet eksperter i at balancere mellem deres to store naboer. Som en slags forsikring har de udviklet en politisk doktrin kaldet »Tredje Nabo«, som har til formål at etablere nære bånd til praktisk talt alle andre nationer.

»De forenede Stater, Den europæiske Union, Japan, Korea, Sydøstasien er alle »Tredje Nabo«, sagde Batbold under et interview i sit kontor i Ulaanbaatar. »Som et lille land klemmt inde mellem Rusland og Kina må vi hellere være proaktive end blot sidde stille. Vi holder af at tale med alle lande og finde en balance mellem deres interesser.«

Selv om Mongoliet lykkes med at navigere i den diplomatiske labyrint, venter der andre udfordringer i forbindelse med at udnytte landets rige mineralfund. Blandt de mest krævende er tilbøjeligheden til korruption og en langvarig diskussion om fordelingen af udbyttet.

I årtiets første år, da forbrugerpriserne var lave, og Mongoliet var desperat efter at tiltrække udenlandske investeringer, »vedtog regeringen alt for mange incitamenter, alt for mange skattebegunstigelser«, forklarede Sanjaasurn Oyun, uafhængigt medlem af parlamentet og søster til en afdød helt for de protestbevægelser, der bragte socialismen til fald i Mongoliet.

Valgløfter

Det havde til følge, at udenlandske selskaber var i stand til at udvinde guld, således at intet eller kun meget lidt kom mongolerne til gode. Og da forbrugerpriserne så skød i vejret, »opstod der en naturlig modreaktion«, sagde hun. »Nu er pendulet ved at svinge helt til venstre i det politiske spektrum i parlamentet.«

I det som Oyun beskriver som en bølge af populisme, lovede de to største partier i en benhård valg-

kamp sidste år at udbetale en sum penge til hver eneste indbygger i Mongoliet, et beløb i størrelsesordenen \$1.000, så snart aftalen om Oyu Tolgoi er underskrevet.

»Sidste år havde vi et nationalbudget på \$2,5 mia. Forslaget vil være i denne størrelsesorden; der vil ikke være penge til noget som helst andet. Det vil være næsten umuligt at gennemføre«, sagde hun.

Svært eller ej, landets ungdommelige og sofistikerede råvareminister, Dashdorj Zorigt, sagde i et interview, at regeringen har en forpligtelse til at holde sine valgløfter: »Det udgør hele kernen i det demokratiske system. Tilliden mellem regeringen og folket er baseret på dette.«

I teltområderne omkring hovedstaden er folk allerede i gang med at planlægge, hvordan de skal bruge deres del af gaven.

»Vi har så hårdt brug for pengene«, sagde Narantuya Duln, en 50-årig enke, som bor sammen med sine 12 børn, børnebørn, svigerbørn og to hunde i tre telte, eller »gerer«, på den bare jord, med en fantastisk udsigt over det mere velstående cityområde. Omkring hende ligger et uplanlagt sammensurium af gerer – kaldet »jurter« på russisk – og

simple træ- og murstenshuse, adskilt af stejlt forløbende jordveje, hvor børnene bakser af sted med store vandbeholdere fra offentlige afteningssteder.

Fru Naran TUYA fortalte, at hun arbejdede for præsident Elbegdorj i hans valgkampagne og var medvirkende til, at han fik det dobbelte antal stemmer i hendes nabolag. Hun har tillid til, at han vil holde sine løfter. »Jeg håber, at han virkelig vil gøre noget for dette område«, sagde hun.

Men på spørgsmålet om udbyttet fra Oyu Tolgoi ikke ville være bedre anvendt på at opgradere landets infrastruktur eller gøre noget for at stimulere den langsigtede økonomiske udvikling var hun ubøjelig. »Han skal udbetale pengene. Der findes så mange fattige mennesker – mange familier der ikke engang har råd til at købe et brød. Vi har brug for pengene, så vi kan bygge et hus her.«

På en anden bakkeside en kilometer væk forsøgte Magnai Migid, 40, at holde den iskolde og fugtige vind borte fra en 5 år gammel nabo, hvis ansigt er mærket af en brand, der ødelagde hendes ger og dræbte hendes forældre. Fru Magnai lænede sig efter at bo i en lejlighed i byen nedenfor, sagde hun, »men det koster penge, og for at få penge må man have et godt job. Det er meget svært at få et godt job, især i min alder.«

Ligesom Naran TUYA sagde hun, at hun glæder sig til, at præsidenten »opfylder sine løfter«. Hvis ikke, »bliver han ikke genvalgt«.

Der er mere skepsis omkring den lovede udbetaling blandt mongoler med en bedre uddannelse. Der er folk som Sandagdorj Bayanbaatar, som på grund af nationens transformering i 1990 fik mulighed for at få en uddannelse i Japan, og som nu driver et mongolsk-japansk *joint venture* computerservicefirma i Ulaanbaatar.

Udbetalingen »vil blive som en kortvarig regn i Gobi-ørkenen«, sagde den 37-årige entreprenør. »Den vil hurtigt være forsvundet. Vi har brug for at investere pengene i et stort infrastrukturprojekt.«

Lovforslaget om Oyu Tolgoi, som er godkendt af parlamentet, kræver en forlods betaling til nationen på omkring \$125 mio., der i realiteten vil være et lån på grundlag af fremtidige indtægter. Men det udgør kun 5% af det, der skal til for at indfri valgløftet; og det skal betales tilbage med penge fra et fremtidigt overskud til en rente på 9,9%.

Oyun sagde, at parlamentet nu er begyndt at tale om alternativer til en kontant udbetaling, måske garanterer til at modtage uddannelse og sundhedsydelser eller måske en generel uddeling af aktier i det, der ventes at blive statens 34% store andel af minen.

Korruptionen

Et andet tilbagevendende tema, der tales om både i firmadomicilerne og i ger-distrikterne, er et brændende ønske om, at den nye præsident vil gøre styret mere troværdigt.

»Der er korruption i alle lande, men i Mongoliet findes det alle vegne, fra nederste niveau og hele vejen op til de ledende ministre«, sagde Garigtsatsralt Chuluunkhuu, den 26-årige leder af marketingforskningsafdelingen i Mongoliets Transport- og Udviklingsbank.

»For at starte en forretning skal man bruge i hundredvis af tilladelser. I alle ministerier er man nødt til at få en masse tilladelser.« Det indbyder til bestikkelse, sagde Garigtsatsralt, som tilføjede, at hendes bank har set mange af sine mindre erhvervskunder gå konkurs siden starten på den globale nedtur.

Mønstret er det samme også på bakkerne, hvor en hyrde, der flytter ind fra landet, må betale bestikkelse for at få tilladelse til et stykke jord,

hvor han kan sætte sin ger op – jo bedre jordstykke, jo højere betaling.

Oyun bekræftede uden tøven problemet. »Korruption er et problem. Og det har det været gennem hele overgangsfasen som i andre post-kommunistiske lande. Mongoliet er ingen undtagelse«, sagde hun. Men hun påpegede, at Elbegdorj har opnået et vist ry for at bekæmpe korruptionen i en tidligere, kortvarig periode som statsminister. Og han gjorde korruptionsbekæmpelsen til et centralt tema i sin valgkampagne.

Den amerikanske ambassadør Minton var også fuld af fortrøstning til, at der vil ske fremskridt. »Der foretages regelmæssigt undersøgelser. Tendensen er et lille, men konstant fald i borgernes klager over korruption. Det er ved at blive et mere åbent samfund«, sagde han.

Meget hviler på præsident Elbegdorjs skuldre, men intet er måske vigtigere end tilliden hos folk som Naran TUYA, som på trods af sine vanskelige vilkår tror på, at Mongoliet aldrig vil vende sig bort fra demokratiet.

På spørgsmålet om, hvad demokrati betyder for hende, siger hun: »Det betyder at være ærlig. Ingen korruption. Alle har et arbejde, og alle har ret til velfærd. Jeg håber, at vi en dag kommer så langt.« ■

David W. Jones
The Washington Times

Artiklen blev lagt ud på nettet 2. aug. under rubrikken *Mongolia sitting on a gold mine*. www.washingtontimes.com

Foto s. 3 og 6: Helle-Karin Helstrand
Foto s. 5: Søren Zeuth

Da synshandicappede i Töv Aimag fik mulighed for at læse

En præsentation af Dansk Blindesamfunds samarbejde med Mongolian National Federation of the Blind (MNFB)

I gennem et DANIDA-finansieret projekt har blinde og svagsynede i Töv-provinsen fået adgang til litteratur og informationer om egne rettigheder og muligheder. Og ikke mindst har de fået mulighed for at lære at læse og bruge disse informationer.

I dag kan blinde og svagsynede finde informationer, læse litteratur og ikke mindst styrke netværket blandt andre personer med synshandicap på det første bibliotek for blinde og svagsynede uden for Ulaanbaatar.

Ideen til biblioteket opstod hos lederen af MNFB's lokalafdeling i provinsen, fru Basaan, under hendes arbejde med forberedelserne til nationalvalget. Her besøgte hun adskillige personer med synshandicap, som var afskåret fra og havde manglende kendskab til informationer om deres rettigheder og muligheder. Hun søgte derfor sammen med moderorganisationen en fond i projektet, som bevilligede 3000 USD til oprettelse og indretning af biblioteket, hvis lokale blev stillet til rådighed af Socialforvaltningen.

Derefter gik arbejdet i gang med at informere de lokale medier, således at de fremtidige brugere blev opmærksomme på bibliotekets eksistens. Braille-bøger (punktskrift) og lydudstyr skulle fremstilles og indkøbes. Men alt stod klart til åb-

ningen 14. december 2008 med deltagelse af bl.a. præsidenten for MNFB, lokale myndigheder og repræsentanter for Socialministeriet.

Dog stod det hurtigt klart, at den største udfordring endnu ikke var overvundet; langt de færreste brugere kunne læse Braille! Denne omstændighed var der ikke taget højde for, hverken i projektbeskrivelsen eller i budgettet, så midlerne måtte findes andre steder. Men også dette lykkedes for fru Basaan og MNFB, som søgte penge hos bl.a. Socialministeriet.

Allerede 2 måneder efter åbningen af biblioteket havde 20 brugere modtaget Braille-undervisning og var ivrige efter at lære mere og komme i gang med at bruge bibliotekets faciliteter. Disse 20 har igen undervist et antal personer med synshandicap, således at et stadig stigende antal blinde og svagsynede i Zuunmod er i stand til at læse Braille. I dag besøger mellem 10 og 20 dagligt biblioteket for at søge informationer og læse, men i lige så høj grad for at nyde selskabet med andre.

Oftest har de personer med synshandicap, som i dag er aktive i biblioteket, ikke tidligere deltaget i samfundet og kun holdt sig inden for hjemmets fire vægge. Dette er dog ændret nu, hvor biblioteket er et samlingssted, hvor de udveksler erfaringer og har ubesværet adgang til relevant information. Også familie og venner er glade for stedets muligheder for deres pårørende, og det sker endda, at ikke-synshandicappede dukker op for at lære om blinde og svagsynedes forhold i samfundet eller bruge lydbøgerne.

Lokalafdelingen af MNFB er nu inviteret til arrangementer hos andre civilorganisationer for at dele erfaringer og udfordringer. Men

Kvinde demonstrerer Braille-skrift. Et lille etui holder papiret på plads, hvorefter man prikker bogstavet i de små huller. Man skriver fra højre mod venstre, vender papiret om og læser så fra venstre mod højre.

Foto: MNFB/Dansk Blindesamfund

Biblioteket i Zuunmod, hvor blinde og svagsynede har mulighed for at benytte lyd- og punktskriftbøger, og skabe et fællesskab med andre synshandicappede.
Foto: MNFB/Dansk Blindesamfund

vigtigst af alt er der flere eksempler på, at medlemmer nu modtager offentlig økonomisk støtte, fordi de gennem materialet på biblioteket er blevet opmærksomme på støttemulighederne og derfor har henvendt sig til myndighederne.

Fru Basaan og MNFB arbejder i dag på at overbevise de lokale myndigheder om, at de skal overtage driften af biblioteket og gerne stille større eller flere lokaler til rådighed. Når dette lykkes, vil ledelsen bruge tiden på at videreudvikle et mobilt bibliotek, de allerede så småt har opstartet. Hermed er det muligt at nå ud til folk med synshandicap, som bor i provinsens mest øde områder og derfor ikke har mulighed for selv at besøge biblioteket i Zuunmod.

Det mobile bibliotek vil tilbyde basal Braille-undervisning og udlåne lyd- og punktskriftbøger. Der er således et endnu større antal af de i

alt 450 registrerede blinde og svagsynede i Töv-provinsen, som opnår kendskab til egne rettigheder og opnår større livskvalitet med den nyfundne adgang til skriftligt materiale.

Denne succeshistorie fra Töv-provinsen er dog kun en lille del af Dansk Blindesamfunds projekt, som siden 2006 har haft til formål at opbygge kapacitet hos den mongolske blindeorganisation og derigennem styrke dens arbejde for bedre forhold for de omkring 80.000 blinde og svagsynede i Mongoliet. Bl.a. er der i de seneste tre år blevet oprettet 12 nye lokalafdelinger, således, at MNFB i dag er repræsenteret i 18 ud af 21 provinser.

Igennem afholdte workshops med overskrifter som *Don't decide our problems without our participation*, trænings-sessioner både lokalt og nationalt og drift af selvstændige FM-radioer har MNFB formået at

skabe opmærksomhed om blinde og svagsynedes udfordringer i samfundet og på organisationens store arbejde i en sådan grad, at myndighederne fremhæver MNFB som en af de mest aktive og dygtigste NGO'er i landet. Takket være MNFB's ihærdige fortalervirksomhed, ratificerede den mongolske regering i 2008 FN's handicapkonvention.

Projektet står over for en afslutning i løbet af det næste halve år, da bevillingen kun har været gældende i 3 år, men hos Dansk Blindesamfund arbejdes der kraftigt på at sende en ny ansøgning af sted til DANIDA, så det vigtige og udbytterige arbejde i Mongoliet kan fortsætte endnu en årrække. ■

Tina Adele Hoff

Mongolske shamaner i arbejdstøjet

Rolf Gilberts livslange interesse for mongolerne begyndte i 1962, da han stiftede bekendtskab med Nationalmuseets righoldige mongolsamling. Hans fascination gjaldt ikke mindst den mongolske udgave af shamanismen.

Gennem hele min barndom var jeg dybt betaget af Nordamerikas indianere. Det fik mig til at læse til etnograf. En af de første øvelser jeg fik af min lærer, Kaj Birket-Smith, var at give en omvisning i den faste udstilling af mongolske sager i Etnografisk Samling i 1962. Det lagde grunden til min interesse for det mongolske folk, dets kultur og historie.

Interessen voksede sig så stor, at jeg i 35 år varetog museets mongolske samling på ca. 3.000 genstande, især hjembragt af Henning Haslund-Christensen. Dette arbejde kulminerede med den 500 m² store særudstilling *Mongolerne – step-pens nomader*, der i de 4 år (1992-96), den var tilgængelig, blev set af en halv million besøgende.

Der er mange interessante emner i den mongolske kultur. Det er svært at isolere dele af en kultur, for man kan kun forstå en given kultur, når man har kendskab til hele kulturen. Dog kan man godt bore sig lidt mere ned i nogle emner, hvis man bevarer overblikket. Mit arbejde på Nationalmuseet var blandt andet at kende hele den mongolske samling, holde styr på den og videregive viden om den mongolske kultur til publikum og andre forskere.

Den mongolske nomadebolig, filtteltet, er fascinerende enkelt og praktisk. Teltet, ger'en, har jeg interesseret mig meget for. Jeg fik lavet en ny ger til museets samling i 1991. Den blev vist på omtalte ud-

stilling, hvor publikum kunne gå ind og opleve, hvordan det er at være i et filttelt. Jeg har sat filttelte op, taget dem ned og boet i dem. Det har givet en detaljeret forståelse af konstruktionens genialitet. Jeg samler til stadighed oplysninger og erfaringer og håber, at jeg i dette liv kan videregive dem til andre interesserede.

Nok min største interesse inden for det mongolske er shamanerne og deres udstyr. Henning Haslund-Christensen hjembragte i 1930'erne tre forskellige shamandragter, som befinder sig i museets samlinger. I mange år har jeg arbejdet på en bog om disse dragter og sammenlignet dem med lignende sibiriske shamandragter, som også befinder sig i museets samlinger.

De fleste shamandragter er symbolsk en dyreham, for eksempel en fugleham, en bjørn eller et rensdyr. Dyrehammen giver shamanen særlige evner til at færdes mellem de forskellige verdener i sit arbejde for at gøre godt for sit folk.

Dragterne er behængt med myriader af spændende småting. Der er metalspejle, som beskytter shamanen og i visse tilfælde er redskaber i shamanens helbredelsesvirksomhed. Der er ofte symbolske slanger, enten helt flade eller mere naturtro runde. Slangerne er shamanens beskyttere. Der er »nøgler« til at åbne andre verdener, men der er mange ting, som man ikke ved med sikkerhed, hvorfor de er på dragterne.

Det er her, det spændende detektivarbejde kommer ind, hvor kun ens egen fantasi sætter grænser for, hvor og hvordan man finder de rette oplysninger. Det er blandt andet dette, som gør forskning så interessant og spændende.

Efter 1990 er interessen for shamaner og deres virke blandt mongolerne selv vokset meget, og mange af de shamaner, der under det kommunistiske styre (1921-90) måtte gå under jorden for at undgå forfølgelse, er kommet frem i dagens lys, hvor en del af befolkningen slutter op om dem. Henning Haslund-Christensen, Werner Jacobsen og andre

Rolf Gilbert

- Har udgivet ca. 300 artikler og bøger om især mongoler, lamaisme, shamaner, indianere, eskimoer og museologi.
- Seniorforsker i etnografi ved Københavns Universitet 1998.
- Ph.d. bl.a. på grundlag af bogen *Mennesket Minik*, 1995.
- Formand for Dansk Mongolsk Selskab siden 1990.
- Mag.scient. 1971, afgangsopgave: *Polareskimoerne i Thule Distriktet, Nordgrønland: Økologiske betragtninger over bosætning og demografi*.
- Ansat siden 1963 ved Etnografisk Samling i 44 år, deraf 35 år (1971-2006) som museumsinspektør med ansvar for Nord- og Centralasien.
- Student fra Randers Stats-skole 1961.
- Født 1942.

Ø: Rejselederen Gilberg, aug. 2006.
N: Shaman i den tidligere faste udstilling
på Etnografisk Samling.

inklusive mig selv har fortalt om mødet med mongolske shamaner. Disse beretninger vil også blive bragt i bogen.

Det får mig til at nævne endnu en særinteresse, jeg har med hensyn til den mongolske verden. Jeg er optaget af danskere, der har interesseret sig for mongolerne og/eller har været på besøg hos dem, før turismen slog igennem. En del af disse danskere har været omtalt i Dansk Mongolsk Selskabs medlemsblad *Ger*, enten med deres egne beretninger eller med oplysninger, som er hentet fra alle mulige kilder. Der var især mændene på forsøgsgården (1923-26) i det nordlige Mongoliet, der var sygeplejersken Lena Tide-
mand, som elskede at gå på jagt (1927-28), og der var Albertsen som byggede telegraflinien gennem Mongoliet i 1920.

Selv om Danmark er lille, og danskerne er få, så har danskere været overalt, og mange har fortalt om deres oplevelser. Igen er det detektivarbejdet, som gør det spændende at finde disse menneskers oplevelser og tanker frem og dele dem med nutidens mennesker.

Foruden min interesse for mongolerne og deres kulturhistorie interesserer jeg mig for andre folkeslag nordligst på den nordlige halvkugle, især for polareskimoerne, verdens nordligst boende folk, samerne, tibetanerne, de sibiriske folk og Nordamerikas indianere.

Rolf Gilberg
ilbe@os.dk

Rolf Gilberg er formand for Dansk Mongolsk Selskab. Artiklen er det femte bidrag i forskerserien. De tidligere bidrag blev bragt i *Ger* 65:9 (Anna Portisch), *Ger* 66:24-25 (Mette M. High), *Ger* 68:10-11 (Lars Højer) og *Ger* 69:11 (Morten Axel Pedersen).

»Huushuur er - ligesom buuz - meget udbredt i asiatiske lande, hvor de spises med forskellige grøntsager som fyld. Også i Rusland spiser man »Pirozhki«, som ligner huushuur meget. Oprindeligt blev huushuur lavet af dej, kødfars, løg, hvidløg, men i de moderne tider bruger man kål, gulerødder og andre grøntsager.

Huushuur

Huushuur er en af de mest populære retter i Mongoliet. Det er en slags *fastfood*, som man kan få overalt – i små gadecafeer og de fleste restauranter i hele landet.

Huushuur er også et godt måltid hjemme, til frokost, til middag, varmt eller koldt. De er også meget brugt som proviant på rejser. Det er meget almindeligt at se studerende og rejsende i toget til Kina eller Rusland spise huushuur.

Som regel laves huushuur af okse- eller lammekød med løg, hvidløg og salt, men en blanding af indvolde (blod, lever, hjerte, mavesæk osv.) kan også bruges som fyld til huushuur, især med indvolde fra et friskslagtet dyr.

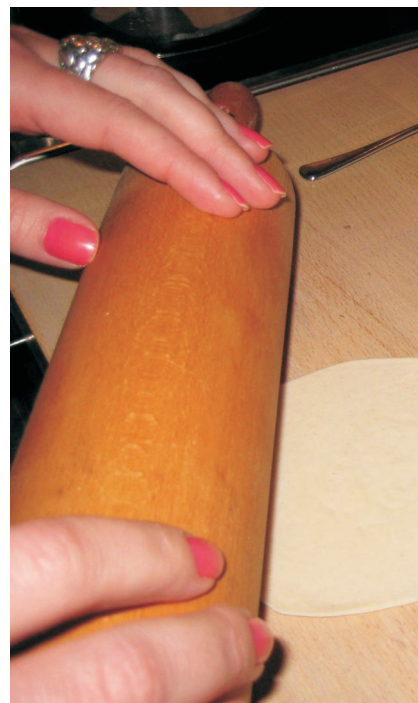
Buurma og Selenge

Ingredienser: (4-5 personer)

Dej:
250 g hvedemel
ca. 8 dl vand
¼ tsk. salt

Fyld:
500 g kødfars
(okse- eller lammekød, men bemærk at lammekød indeholder meget fedt)
1 stort løg
3 fed hvidløg
100 g kål
1 gulerod
ca. 1 tsk. salt
peber

Olie til stegning

Tilberedning:

1. Bland mel, salt og vand til en smidig dej. Lad den stå tildækket i skålen i 30 min.
2. Blend grøntsagerne i en *food-processor* (ikke til pasta), tilføj kødfars, salt og peber.
3. Del dejen i små runde stykker og rul dem til tynde skiver på ca. 10-12 cm diameter.
4. Lav en skefuld fyld på en dejplade og form en huushuur. Når man former huushuur, skal man være opmærksom på, at fyldet skal være helt lukket inde i dejen (ikke ligesom i buuz, hvor man efterlader toppen åben), og før man lukker huushuuren helt, skal man presse luften ud af den. Hvis man ikke lukker huushuuren ordentligt, kommer saften fra huushuuren ud i den varme olie, når man steger, og olien spredes over det hele.
5. Varm rigeligt olie på en pande. Når olien er helt varm, så steg huushuuren på middelvarme. Steg den på begge sider. Bemærk, at der desværre spredes en masse olie fra stegningen (det griser altså meget). Når huushuuren bliver synligt fyldt med luft og har fået en gylden brun farve, så er den klar til at blive taget fra. (Hvis man er til *deepfried* mad, kan man også lave huushuur som *deepfried*, man skal blot bruge meget mere olie, ligesom til stegning af pommes frites.)
6. Huushuur kan serveres med forskellige salater, sojasovs, ketchup, HP-sovs, eller som de er.

Amalie og skelettyvene

En beretning om en dansk piges oplevelser i Mongoliet, illustreret af Bodil Molich.

Det sker vel ikke så ofte, at der udkommer en roman hvor handlingen udspiller sig i Mongoliet.

Men her er altså en, skrevet til piger i 8-12 års alderen, med en masse fart over feltet og en masse hændelser der på glimrende vis er placeret i forbindelse med ting som må fascinere ikke mindst børn, der besøger eller hører om Mongoliet for første gang. Og med de temaer, der byder sig til, lige fra shamaner, dinosaurer og heste til anderledes levevilkår, fattigdom m.m., er valget af *location* oplagt for en børnebog, der både vil underholde og oplyse.

Bogen er meget medlevende, også for voksne, man føler det næsten som om Jan-bøgerne møder *Jurassic Parc*, et genre-sammenstød som sagtens kunne virke kunstigt, men som her fungerer fint.

Handlingen er tidligere refereret i forbindelse med det medlemsmøde i oktober, hvor Gitte Pedersen fortalte om tilblivelsen af bogen og læste op af udvalgte afsnit. Ved den lejlighed fortalte hun også, at bogen er inspireret af hendes egne besøg i landet, hvor hun havde sin datter med.

I bogen drejer det sig om den 11-årige pige Amalie og hendes oplevelser i de otte måneder hun er med sin mor på en ekspedition, der udgraver et dinosaurfund. Det fore-

går i nærheden af Dalanzadgad i den sydlige Gobi-ørken. Amalie har svært ved at finde sin plads i forhold til morens arbejde, først i hovedstaden og siden i ørkenen, men er samtidig fascineret af forholdene i Mongoliet som er så fremmedartede. Og meget hurtigt lærer hun en dreng at kende og bliver involveret i en masse begivenheder som omhandler gadebørn, en shaman, fæle skurke og andre begivenheder der kræver en sand heltinde til at klare ærterne.

Undervejs finder hun ud af, at selvom hun er meget forskellig fra mongolerne, så har hun også en del tilfælles med dem, ikke mindst shamanen som spiller en central rolle i bogen. Det viser sig, at hendes egen familie også har haft »kloge koner« med mystiske evner. Det er i hvert fald hvad hendes mormor som kommer på besøg fortæller; noget tyder på, at Amalies mor er sprunget over hvad de mystiske evner angår, så måske Amalie er den der skal føre traditionen videre?

Det er faktisk svært at forholde sig objektivt til bogen når man interesserer sig for Mongoliet idet man jo glæder sig over de temaer der bliver taget op og brugt som del i bogens handling. Der er præcise beskrivelser af typiske mongolske gøremål, f.eks. hvordan man laver *airag*, gæret hoppemælk. Underti-

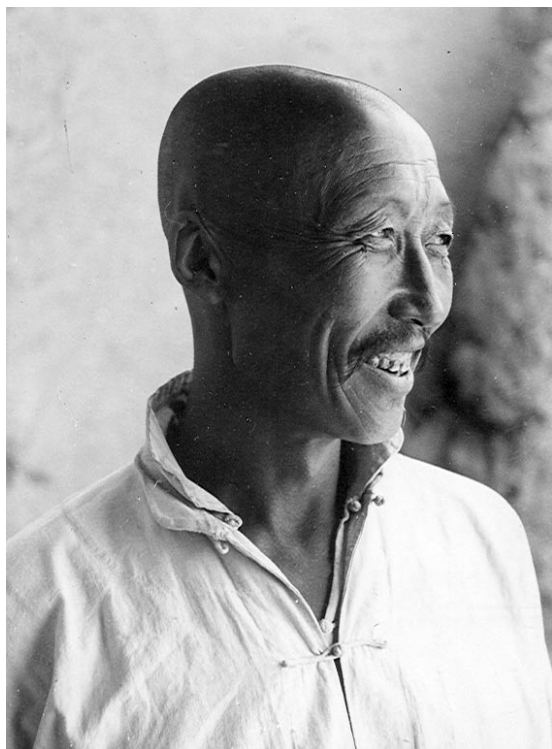
den får man indtryk af, at bogen vil lidt for meget, og Mongoliet er jo et land i en rivende udvikling på godt og ondt, hvilket betyder, at nogle beskrivelser af forholdene, f.eks. af gadebørn, ikke virker helt aktuel. Men det er ikke noget, der forstyrrer den samlede historie, og er næppe noget, der vil genere målgruppen.

Det overordnede greb om historien virker helt sikkert, også uden at detaljerne kommer til at overskygge fortællingen; og med et emne der må interessere videbegærlige og eventyrlystne piger i 8-12 års alderen, kan bogen absolut anbefales som en julegave, der kombinerer underholdning og spænding med en seriøs formidling af en anderledes kultur. ■

Henrik Bo Thrane

Bogen kan bestilles gennem boghandelen eller direkte hos forlaget på adressen www.lisebostrup.dk.

Gitte Pedersen: *Amalie og skelettyvene*. 2009, Forlaget Bostrup. 121 s. ISBN 87-92000-00-2.

Lodai Lama

Mit møde med en mongolsk kunstner

I 1938 er Henning Haslund-Christensen atter på farten. Denne gang som leder af en etnografisk ekspedition til det nordøstlige Mongol for at indsamle genstande og registrere folkemusik. En dag får han besøg af den lærde lama, Lodai, som bliver ham til uvurderlig hjælp i arbejdet med at oversætte og fortolke sangteksterne.

Da jeg i sommeren 1938 gjorde Lodai Lamas bekendtskab, gik det hurtigt op for mig, at han kunne være mig til både gavn og glæde.

Lodai var lama af høj rang, og da sovjet-myndighederne¹⁾ lagde beslag på hans kloster, der var et af de rigeste og mest navnkundige i Nordmongoliet²⁾, flygtede han til Sydmongoliet³⁾, hvor de høje guder og deres værdige tjenere endnu blev holdt i ære.

Lodai beklagede imidlertid adrig sin skæbne, og jeg fik efterhånden indtryk af, at det omstrejfende liv, som han nu var henvist til, behagede ham såre vel. Han havde meget at fortælle om de mange års stille klosterliv, men endnu mere om opbruddet, flugten og de følgende år, der havde formet sig som en lang vandring mod stadig nye horisonter og mål. Han havde besøgt Wutai Shan, Dolor Nor, Yung Ho Kung og mange andre af buddhismens valfartssteder, som han i sin klostercelle så ofte havde læst og drømt om, og nu var han kommet her til Khukhu Khoto⁴⁾ for at besøge Guld-khanens⁵⁾ gamle helligdomme og det sted, der var blevet hovedsæde for det uafhængige⁶⁾ Sydmongoliets unge Ledere.

Ved sin ankomst til Khukhu Khoto, mongolernes »Blå Stad«, var han ludfattig, men hans falmede og slidte præstedragt bar endnu spor af fordums rigdom og storhed. Han sagde selv, at han var 52 år gammel, men efter udseendet at dømme kunne han være 70. Han så styg ud med sin flade tud og sine lange, gule tænder i et fjæs, der var overdrysset med kopar; men det var hans vågne, poliske øjne og kloge ord, der gav et blivende og dominerende indtryk. Han havde en rejsekammerat, der fulgte ham som en skygge, efterkom hans mindste ønske og indsugede hans ord, som var de kostelige bobler fra visdommens brønd. Lodais ledsager hed Batto og var ældste søn af den høvding, der havde været deres hjemstavns sidste almægtige hersker, indtil revolutionens bølge skyllede al adel og gejstlighed mod fremmede strande. Måske skyldtes den grænseløse hengivenhed, som den unge høvdingesøn viste den gamle præst, den omstændighed, at denne senere havde været en ledende gejstlig i deres fælles hjemstavn; men snarere tror jeg dog, at forholdet var opstået på den lange flugt, hvor den unge og uerfarne høvdingesøn havde været

hjælpeløs i de mange farlige situationer, som den gamle havde vidst at mestre.

I den »Blå Stad« havde jeg brug for en skriver, der kunne optegne de mongolske tekster til de folkesange, jeg lydregistrerede, og da Batto havde en prydelig skrift, tilbød jeg ham dette arbejde. Med begejstring gik han i gang med sin nye opgave, men først efter at have indhentet den faderlige Lodais tilladelse. Arbejdet var imidlertid forbundet med en del uforudsete vanskeligheder, thi de fleste af mine sangere var alderstegne, deres sange ældgamle og deres tekster affattede på et gammelt litteratursprog, der lå fjernt fra moderne sprogbrug og oversteg den unge og lidt naive Battos fatteevne. Hver gang Batto stødte på et tekststykke, der var ham ubegribeligt, ilede han hen til det serai, der var de to flygtninges opholdssted, for at søge den meget vidende Lodais hjælp. Da afstikkerne efterhånden blev så hyppige og langvarige, at de sinkede arbejdets gang, inviterede jeg Lodai til at indtage sine måltider og sin te i mit kvarter. Lodai elskede min te, og fra nu af behøvede jeg blot at sætte samovaren i kog, for at han straks skulle indfinde sig.

I sin egenskab af mongolsk Tsagan Yasse, »hvidknoglet«, det vil sige adelsmand, havde Batto lært sig det mongolske skriftsprog, hvorimod Lodai som gejstlig kun var kyndig i det tibetanske skriftsprog⁷⁾, som er benyttet i de hellige bøger. Men når Batto nu læste det for ham uforståelige højt for præsten, forstod denne straks meningen, som han så kunne udlægge på et for os andre forståeligt sprog. Dette beredte den gamle megen morskab, og i sin iver illustrerede han ofte meningens pointer på en forbavsende genial måde. Sine tegninger udførte han først med en pind i jorden eller med en våd finger på en snavset rude; og efter at være kommet til erkendelse af at jeg ved hjælp af disse tegninger fik en langt klarere indsigt i og en forståelse af sangens mening, end jeg kunne have tilegnet mig ved hjælp af verbale forklaringer, lod jeg ham illustrere samtlige sange, som vi lydregistrerede⁸⁾.

De følgende måneders samarbejde med tegneren Lodai, skriveren Batto og de mangfoldige pilgrimme fra forskellige dele af Mongoliet, hvis sangrepertoier jeg lydregistrerede⁹⁾, blev til stor indbyrdes glæde, og ekspeditionens¹⁰⁾ resultater forøgedes med interessante samlinger på et hidtil upåagtet område. Først blev sangene indspillede på grammofoonplader, hvorefter sangerne dikterede deres tekst for Batto, som så nedskrev dem. Derefter blev det nedskrevne læst højt for sangerne og Lodai, hvorefter Lodai »tegnede« sangen« i overensstemmelse med sangerens og sin egen

opfattelse. Det eneste direktiv jeg nogen sinde gav Lodai var, at han med sin tuschpencil på rispapir skulle tegne sangen på en sådan måde, at en person, der hverken havde kendskab til mongolsk skrift eller tale, skulle kunne forstå dens mening ved at betragte tegningen. Løvrigt arbejdede Lodai fuldstændig frit og i overensstemmelse med sin mongolske fantasi. Dette eksperiment lykkedes over forventning, og jeg mener, at resultaterne vil åbne nye veje for den interesserede til forståelse af de mongolske nomaders sjæleliv, til en forståelse, der går dybere end den, man kan tilegne sig ved studiet af fremmede forskeres fotografier og skrevne beskrivelser, thi såvel lydoptagelserne og teksterne som de tegnede illustrationer er mongolernes eget udtryk for deres intime følelsesliv og ikke en vesterlændings oversatte opfattelse af samme.

For at tilfredsstille min vesterlandske utålmodighed havde jeg aftalt med Lodai, at hver af hans tegninger skulle belønnes med et vist honorar. Dette arrangement forledte ham dog ingenlunde til hastværk. Han arbejdede yderst uregelmæssigt og med mange, tilsyneladende unødvendige afbrud. I timevis kunne han sidde i fordybet samtale med en af sangerne, han kunne trave rundt på gårdspladsen i det uendelige nynnende samme melodi, hvis illustration han havde begyndt uden endnu at røre tegningen, eller han kunne sidde i døråbningen og sutte på sine pensler, til hans ansigt og hænder var negersorte af tusch. Men så kunne pokker pludselig tage ved ham. Han for ind til sin arbejdsplads for at fuldende en påbegyndt tegning, tegne en helt ny eller tilføje en ekstra figur eller et par penselstrøg til en for længe siden afsluttet tegning. De fleste af de på tegningerne forekommende drastiske figurer og realistiske situationer er blevet til på denne måde; de har in-

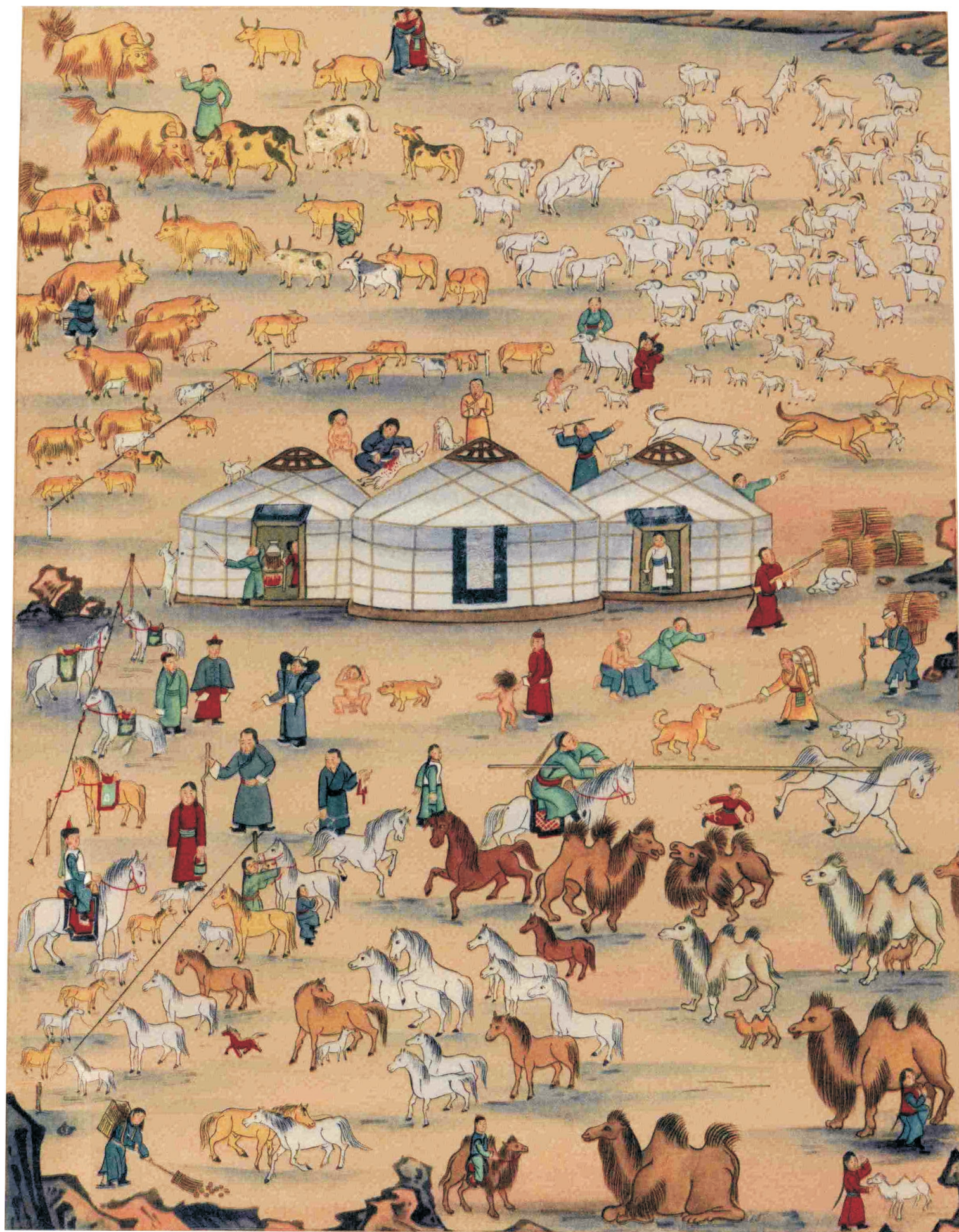

Hele Haslund-Christensens pladeskærerudstyr fyldte tre kamellæs. Her ses noget af det fra en udstilling i Etnografisk Samling på Nationalmuseet, hvor udstyret nu befinder sig. Grammofoonpladerne bestod af en stor messingskive belagt med voks, hvori lyden blev graveret. Senere i 1950'erne blev disse plader overspillede til bånd, da de ikke kunne lide det danske klima.

gen eksakt plads i sangteksten, men de hører sammen med det harmoniske milieu, som han måtte søge frem til og genkende for at kunne arbejde.

Det gik hurtigt op for mig, at Lodai var den hjælper, jeg længe havde savnet. Jeg er en stor beundrer af de i gamle rejsebøger forekommende træsnit, thi deres fremstillere har ofte haft evnen til at medtage alt det væsentlige på det uvæsentliges bekostning. Et enkelt af disse træsnit forstår på bedre vis at illustrere og anskueliggøre end det mangefold af kunstnerisk og teknisk fuldendte fotografier, der illustrerer nogle af vor tids rejsebeskrivelser. Går man til et bryllup eller en anden fest i Mongoliet for at fotografere de vigtigste begivenheder og situationer, er det yderst vanskeligt at opnå tilfredsstillende resultater. De mongolske fester varer i reglen flere døgn, og

Lodais tegning af obofesten. Øverst ses munke, der er i gang med en ceremoni. Til højre ses brydekamp, derunder bueskydningskonkurrence og nederst hestevæddeløb. Disse begivenheder foregår ikke nødvendigvis samtidig eller på samme sted, men Lodai har samlet det hele på ét billede for at give essensen af en obofest.

ceremonier og optog forekommer ofte samtidigt på forskellige steder af festpladsen. Man risikerer at fotografere en uvæsentlig detalje på bekostning af en vigtig hændelse, og folkemængden står ofte hindrende i vejen for fri fotografering. I løbet af sommeren fik jeg Lodai til at illustrere mange af disse festers forløb og vigtigste begivenheder, hvilket ved senere lejligheder gjorde det muligt for mig at forberede deres fotografering. Lodais her gengivne billede af en obofest er et udmærket bevis på, hvordan alle en sådan fests vigtigste hændelser kan fremstilles langt mere anskueligt på et enkelt billede end på en hel serie af fotografier.

Lodais tegninger bærer umiskendelige præg af den traditionelle mongolske »skole«, men deres frie motivvalg og spontane udformning stiller dem i en absolut særklasse.

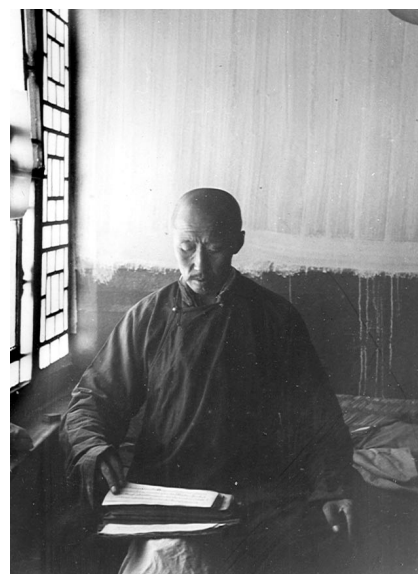
Tegneanlæg såvel som musik- og anden kunstnerisk begavelse er påfaldende almindelig hos mongolerne, hvilket man konstaterer ved at bedømme de livfulde skitser, hvor-

med de hyppigt illustrerer deres beretninger om en jagts forløb eller et landskabs karakteristiske udseende. Men disse skitser er som oftest kun nedridsede i bålets aske og lige så forgængelige som karavanens spor i ørkensandet. De virkelige malere og tegnere finder man i klostrene, hvor kvalificerede munke forfærdiger sirlige og farveskønne votivbilleder. Disse thangkas har samme form som de kinesiske og japanske kakemonos, en form, som er fælles for de manikæiske og buddhistiske kulturer og formodentlig af vesterlandsk oprindelse.

Da buddhismen for mere end 1200 år siden kom til Centralasien, havde den gennemgået en betydningsfuld udvikling. Den oprindelige, buddhistiske filosofi havde assimileret de gamle hinduguder, og magi og mystik havde fordunklet dens oprindelig rent filosofiske lære.

I forbuddhistisk tid havde Indien hverken malerkunst eller arkitektur af betydning, og de første impulser til kunstudvikling opstod ved forbindelser med achæmenidernes persiske rige. Den hellenistiske kultur, som fulgte med Alexander den Store¹¹⁾ til Indus-området, fik en gennemgribende betydning for Nordindien, en ny forestillingsverden og med den en ny livskraftig kunst trængte ind, blomstrede og omdannedes efter folkenes egenart. Buddhismen tog de importerede former i sin tjeneste og gød nyt indhold i de klassiske skikkelser. Figurerne i de lokale legender iklædtes græske dragter, Apollo blev Buddha, Zeus den tordenkilebærende Vajrapami og så videre.

I buddhismens ekspansionsperiode fulgte denne nye, på klassisk grund hvilende kunst, den såkaldte Gandhara-stil, med religionen ud over Asien. Gandhara-stilen, som blomstrede rigest ved vor tidsregnings begyndelse, fik en varig indflydelse i hele Østasien, og den

Lodai i koncentreret læsning.

malerkunst, som endnu dyrkes i Mongoliets klostre, er en af dens aflæggere. Det er de samme guder, helgener og storlamaer, thi tradition og skematisering har forhindret nævneværdige forandringer¹²⁾. Enhver maler af betydning er i besiddelse af en »modelbog«, efter hvilken han kopierer figurerne konturer. Ofte anvendes arbejdsbesparende metoder, enten i form af en skabelon af papir, gennem hvis perforerede linier kul gnides ind, eller ved påtrykning med udskårne

Udsnit af Lodais originaltegning, der viser den lystige hankamel.

Lodais tegning af foråret. I julehæftet »Juleroser« fra 1944 var der indsat to helsidesbilleder trykt på særligt papir af hensyn til farverne. Det ene billede viser obofesten, det andet foråret. Forårsbilledet viser, hvordan foråret gør dyr og mennesker livlige. Man kan se dyrene parre sig. Men den saftige kamel-parring i forgrunden har dog været for meget for 1944 Danmark. Den frådende hankamel er simpelthen raderet bort. (Se udsnittet af Lodais originaltegning til højre på siden.) Lodai har mange hverdagsbegivenheder med i sin tegning. Foran teltene sidder et barn på hug og gør sit toilette, mens en hund venter på at æde lorten. Lige under barnet står en mand med et rødt hovedtøj og en hesteparkering i hænderne. Der malkes okse, får, hest og kamel. I nederste venstre hjørne indsamler en kvinde tørret gødning til brændsel. Bag teltene er en slagting i gang. Flere kvinder bærer khalkha-mongol-frisure, så der er ingen tvivl om, at sceneriet foregår i Ydre Mongoli. Pilgrimmen, i gul dragt til højre foran teltene, forsøger at holde hunde på afstand.

Fra højre ses Lodai i samtale med Henning Haslund-Christensen og Kaare Grønbech, mens Batto sidder og skriver.

træblokke, som overfører konturerne. Det færdige værk forsynes med en indramning af silke og brokade, som foroven og forneden danner store felter¹³⁾. For de præster og munke, der fremstiller disse thangka, bør kunsten for dens egen skyld være et fuldkomment fremmed begreb¹⁴⁾. For dem bør farvernes skønhed og liniernes spil kun være midler for den religiøse indlemmelse i kultens tjeneste.

En ensidig æstetisk betragtning må give ikke en retfærdig opfattelse. Ved bedømmelse af en thangka bør man tage i betragtning, at kunstnerens opgave er at være en ydmyg formidler af troens dogmer. Der, hvor vi ser et billede, der skuer den troende mongol en guddom. Men Lodais tegninger viser, at mongolerne kan mere end kopiere gamle forbilleder, – at de også kan male i fri overensstemmelse med deres egen sprudlende fantasi¹⁵⁾. –

Lodai havde bedt mig opbevare de penge, som jeg blev ham skyldig for hans arbejde, til den dag, da han skulle bryde op på en ny rejse, og

han hævdede kun de småbeløb, der dækkede hans daglige behov.

Det var nu blevet september; karavansæsonen var inde, og vore syngende pilgrimme forsvandt lidt efter lidt med de bortdragende karavaner. Det gjaldt om at forcere arbejdet for at blive færdig, inden vi selv skulle bryde op, og jeg foreslog Lodai en lønforhøjelse i håb om, at det skulle fremskynde hans tempo. Det var et tåbeligt forslag og et forfængeligt håb. Det var, som om Lodai havde mistet interessen for de bestilte illustrationer, og man kunne se, at hans tanker var hos de bortdragende karavaner.

Om dagen var han rastløs, og om aftenen sad han og lyttede til karavaneklokkernes ringlende lyde, der langsomt døde bort i øst og vest.

Men en dag suttede han atter sine tuschpensler bløde og begyndte på et stort billede.

Personerne på billedet var alle iført hans stammes dragter, og kvæget var det langhårede *hainek*, som forekom på hans hjemegn. Billedet kom til at forestille en nordmon-

golsk lejr, rig på telte, kameler og kvæg. Han arbejdede næsten febrilsk, og han smilede og småsnakkede ofte med sig selv. Jeg forstod, at de mange personer og situationer, som blev indlagt i billedet, illustrerede hans hjemlængsel og minder fra hjemstavnen. Og medens jeg fulgte hans penselstrøg og lyttede til hans snak, voksede hans hjemstavn også frem for mig.

Jeg så de hvide telte på hans store, fjerne steppe. Pigerne malke de køer, kameler og hopper. Fårene skulle malkes bagfra, og malkepigerne måtte stå op for at nå kamelhoppernes yvere. Inde i et telt destilleredes den klareste hoppemælksvin, en gubbe sad i solen og fangede lopper, en cow-boy galoperede over steppen for at fange en af de vilde heste, lejrens vilde hunde angreb en fattig pilgrim, og ulvene snuppede et par lam, medens hyrden og hyrdinden omfavnede hinanden på hyrdevis. Og hele billedet gav et uimodståeligt udtryk for den tilgang af føl, kalve og lam, der det følgende år skulle forøge lejrens rigdom. Billedet blev en mongolsk drøm om sundhed, livskraft og frodighed.

Den følgende nat lå jeg længe vågen for at lytte til en karavane, der vandrede mod passene i nord. Klokkernes sprøde, langsomt hendøende klange smeltede sammen til en skøn melodi af dragende toner, der kaldte og lokkede mod uprøvede veje og drømte mål ...

Den følgende morgen mødte hverken Batto eller Lodai til deres arbejde, og det bud, jeg sendte til deres serai, kom tilbage med den besked, at de to mongoler pludselig var rejst om natten. Inden de drog af sted, havde de vækket den gamle kinesiske vært for at betale, hvad de var ham skyldige; men han vidste ikke, hvor de var draget hen. Lidt

senere på morgenen kom værten tøflende ind til mig for med skadefro mine at spørge, om jeg mon også havde fået min betaling, – eller om de måske ligefrem havde stjålet fra mig. – Jeg måtte skuffe ham. –

Inde på mit bord lå Lodais sidste billede, og under billedet havde Batto med sin prydelige skrift skrevet: HABEHR, »forår«.

Var det mon en afskedsgave til mig? Havde de to mongoler allerede den foregående dag vidst, at de skulle rejse om natten? Eller havde Lodai og Batto ligesom jeg lyttet til karavaneklokkerne oppe fra passet i nord, og rent spontant lystret deres kalden?¹⁶⁾ –

Det må jeg spørge Lodai om, hvis jeg nogen sinde møder ham igen. Og det håber jeg, at jeg gør, for jeg skal tillige spørge ham om, hvorfor han og Batto rejste fra de penge, de havde til gode for en sommers uerstattelige arbejde.

Men mest ønsker jeg nok at møde ham igen, fordi han svarede så fuldstændigt til de mongolske maleres traditionelle forbillede: »Maleren skal være en god mand, ikke alt for betænkelig, ikke tilbøjelig til vrede, ren, lærd, behersket, troende og godhjertet, fri for attrå; med sådanne dyder skal han være udrustet.« ■

Henning Haslund-Christensen

Noter

Oprindeligt publiceret i *Juleroser 1944* udgivet af Gyldendalske Boghandel og Nordisk Forlag, 3 sider tekst og 2 sider billeder. Teksten her er gengivet med nudansk retskrivning. Noter ved Rolf Gilberg.

- 1) I slutningen af 1930'erne tvang Stalin de mongolske myndigheder til at ødelægge eller lukke flest mulige klostre i Mongoliet, da det var de eneste steder, man kunne blive uddannet. Stalin betragtede klostrene som grobund for modstand mod det kommunistiske styre. Omkring 30.000 munke mistede livet,

især de veluddannede. Menige munke blev »fritstillede« og hjemsendt.

- 2) Nordmongoliet er her det samme som Ydre Mongoli eller blot staten Mongoliet.
- 3) Sydmongoliet er her det samme som Indre Mongoli.
- 4) Khukhu Khoto hedder i dag Hohhot og er hovedstad i den kinesiske provins Indre Mongoli.
- 5) Med Guld-khanen mener Haslund-Christensen: Altan Khan (1506-1583), som grundlagde »Den Blå By« (Khukhu Khoto, Kueisui, Kwei Hwa Cheng, Hohhot) i 1537 og indførte i 1577 den tibetanske form for buddhisme til mongolerne.
- 6) I 1931 erobrede japanerne de centrale dele af Indre Mongoli og oprettede i 1937 en selvstændig stat, Meng Chiang Tze Chih (Manchukuo), med Prins Teh Wang som overhoved, dog forblev den reelle magt hos japanerne. I 1945 erobrede de kinesiske kommunisters Røde Hær området, og i 1949 blev det inddraget i Maos kinesiske stat.
- 7) Det var en tibetansk munk, Sonam Gyatso (1543-1588), som bragte buddhismen til mongolerne. Derfor blev det gejstlige sprog tibetansk, ligesom det gejstlige sprog i Europa i århundreder var latin.
- 8) Haslund-Christensen gav Lodai et par ulinierede stilehæfter til at tegne i. Disse befinder sig nu i Nationalmuseets samlinger. Lodai tegnede med pensel og tusch.
- 9) Lydoptagelserne findes i Nationalmuseets arkiv.
- 10) Ekspeditionen var »Den II. Danske Centralasiatiske Ekspedition til Mongoliet 1938-1939«.
- 11) Alexander den Store (356-323 før vor tidsregning) var kongesøn fra Makedonien og bragte græsk kunstopfattelse med sig til Persien og Nordindien, hvor Gandhara-stilarten derefter blev skabt med mere menneskelige figurer.
- 12) Thangka – religiøse buddhistiske tempelmalerier – er »brugskunst«, designet til bestemte formål, og derfor har maleren ikke frit slag til, hvordan han vil afbilde en bestemt guddom. Thangkaerne males efter et fastlagt skema, så en bestemt guddom altid ser ud på samme måde.

- 13) Det er en noget sparsom forklaring Haslund-Christensen her bringer. Det tager omkring en måned eller mere at male en thangka af almindelig størrelse. Der ligger et stort arbejde i et sådant billede. Det er ej blot at stemple et mønster på et lærred. Mere om thangka i en anden artikel.
- 14) Her er Haslund-Christensen inde på noget rigtigt. Thangka males ikke for kunstens skyld, selv om der er forskellige malerskoler. Thangkaer er religiøse redskaber, som skal have faste udseender.
- 15) Lodais tegninger er ikke thangkaer eller billeder til et religiøst formål. Lodais tegninger beskriver hverdagslivet, og derfor er Lodai helt fritstillet i sine fremstillinger. Det vil alle malere eller tegnere være, så længe de fremstiller ikke religiøse billeder. Lodais nærmest tegneseriestil er meget typisk for mongolsk stilart, der ikke har religiøst indhold, men som fortæller om mongolernes hverdagsliv.
- 16) For mig lyder det lidt, som om Lodai har følt sig for presset af Haslund-Christensen. Nu var det ikke længere sjovt, men blev stressende arbejde. Og samtidig lokkede karavaneklokkerne nat efter nat om nye græsgange. For mig lyder det ikke som en spontan handling. Lodai havde brug for forandring. Han havde lært at klare sig med lidt, og penge var ikke det vigtigste for ham. Havde de været det, ville han ikke have bedt Haslund-Christensen om at passe på dem. Og var han så pludselig kommet for at få dem, ville Haslund-Christensen nok have kunnet regne ud, at han ville rejse.

Turkomanisk Lejr.

Viden eller uviden i Danmark om mongolerne – VI

I 1891 udgav Ingvor Bondesen en geografisk skolebog, *Jorden Rundt – Geografiske Skildringer for Skole og Hjem*. Bogen var fyldt med træsnit til at støtte teksten. I 1911 udkom andet oplag af Ingvor Bondesens *Geografisk Læsebog (Jorden Rundt)* med 304 sider på N. C. Roms Forlagsforretning. N. C. Rom udgav i 1882 *Geografiske Billeder for Skolen og Hjemmet*.

I det bearbejdede andet oplag af *Jorden Rundt* er der færre illustrationer end i første udgave, men teksten er den samme. Her bringes et par uddrag fra bogen. Ligesom citatet fra forordet er følgende citater omskrevet til nudansk skriveform. I forordet til 1911-udgaven fortælles:

Nærværende skolebog er andet oplag af den afdøde forfatter, skoleinspektør Ingvor Bondesens værk »Jorden Rundt. Geografiske Skil-

dringer for Skole og Hjem«, omarbejdet således, at den er særligt egnet til skolebrug som en geografisk læsebog, der gennem sine livligt malende, belærende skildringer vil kunne blive i høj grad støttende ved geografiundervisningen. Her foreligger ingen geografisk håndbog, men en skolebog, der vil kunne give fylde og anskuelighed til at bøde på den magerhed, som selv den bedste geografiske skolebog ikke kan undgå at lide af. Bogen vil derfor være selvskreven til at vinde indgang i vore skoler, såvel børneskoler som højskoler, ligesom også i de hjem, hvor der haves interesse for natur- og folkeliv.

Bondesen skriver 1½ side om Mongoliet og mongolerne. Det er meget sparsomt, hvad der fortælles, til gengæld er indholdet stort set rigtigt. Om mongolerne står der:

Mongoliet og mongolerne

(1891:356-357 og 1911:223-224)

Den største del af Mongoliet frembyder et trist og vildt skue; steppens ensformighed afbrydes kun af kløfter, dybe jordspalter og ufrugtbare klippestrøg. De sandede, fuldkommen træløse flader er næppe i stand til at ernære et kort, sparsomt græs, hvortil kommer nogle tornede krybeplanter og hist og her strækninger bevoksede med magre hedeurter. Således tager den sig ud, den vandfattige Gobi. I lang afstand fra hverandre finder man brønde, gravede til brug for rejsetogene. Mongoliet har kun to årstider: en ni måneder lang vinter og en tre måneders sommer. Heden kan være overvældende, især på sandstepperne, men den holder sig kun nogle dage. Nætterne er næsten altid kolde.

Den ualmindelige lave varme-stand må for største delen tilskrives

landets høje beliggenhed, den salpeterholdige jordbund og den fuldstændige mangel på agerbrug. I de landestrøg, der ligger det egentlige Kina nærmest, har kineserne nedsat sig og bragt nogle strækninger under ploven. I disse egne er vejrliget i mærkelig grad bleven mildere; varmen stiger, jo mere dyrkningen breder sig, og nogle kornsorter, som i førstningen ikke kunne tåle kulden, giver nu godt udbytte.

I de vide udørkener flakker vilde dyr om, således harer, fasaner, ørne, falke, gribbe, antiloper, fjeldfår, vilde æsler, brune og sorte bjørne, losser og tigre.

Mongolerne har et fladt ansigt, fremstående kindben, tilbagestrækkende pande og hage, små, skråstilte, gullige øjne, sort, stridt hår, tyndt skæg og bryn, grov hud. Mongolen bærer høje læderstøvler, om sommeren en lang klædning af blåt bomuldstøj, om vinteren en fårepels, der sammenholdes om livet af et bredt bælte, ved hvilket hænger hans pibe, tobakspung og ildstål. På hovedet har han en varm hue. Medens hans mål er hårdt og skarpt, er mongolen af sindelag godmodig og blid; den højeste lystighed skifter hos ham med dybt tungsind. Han er sorgløs og lettroende som et barn og elsker med lidenskab fortællinger, sag og eventyr.

Mongolerne er delt i en mængde stammer, der hver står under en fyrste, som er afhængig af Kina¹⁾ og yder en afgift bestående i kvæg²⁾, til kejseren i Peking; til gengæld modtager mongoler-fyrsten gaver af kejseren, såsom silketøjer, pelsværk og andre luksusartikler. De talrige klostre med deres tusinder af *lamaer* (præster) begunstiges meget af den kinesiske regering.

Mongolerne er flyttehyrder; de bor i kegleformede telte og flakker om på stepperne, hvor de finder næring for deres dyr. Heste og kameler går omkring uden tilsyn; køer og får er overladt til kvindernes om-

sorg. De rige mongoler, hvis hjerde ofte tæller dyr i tusindvis, holder lejehyrder. Kamelerne udlejes for en del som førelsesdyr for handelen med te og salt, hvilket sidste produkt vindes af steppens saltsøer. Det er udelukkende trampeldyret eller kamelen med to pukler, som bruges i Mongoliet.

Kalmukkerne⁴⁾ (1891:104-105) omtalt i afsnittet om Rusland

Kalmukkerne bo på de østlige stepper mellem det Asovske og Kaspiske Hav. Deres boliger er cirkelrunde telte, der løber op i en spids og ligger i en tæt kreds om ypperstepræstens telt. En sådan lejr kaldes en *korral*. En fåreflok, en række kameler og en hjord af heste beder⁵⁾ i nærheden; disse dyr udgør stammens hele rigdom.

Kalmukken tilbeder Dalai Lama, spiser halvrået kød og drikker hoppe-mælk, der ved gæring omdannes til den berusende⁶⁾ drik *kumis*. Hvor han ser sit snit, stjæler han en ko, hest eller kamel, lige meget om det er fra ven eller fjende, blot han ser sin fordel derved. Han adlyder ingen og erkender ingen love.

Kalmukkerne går og kommer, som det lyster dem, strejfende omkring med deres hjerde fra den Kinesiske Mur til floden Don. Under Mikael Romanof strømmede 50.000 kalmukker til de østlige⁷⁾ stepper, og disse uvedkomne gæster forøgedes senere med en horde på 10.000 telte. Lig en selvstændig magt underhandlede de med Peter den Store; gennem flere slægtled betalte de ingen skatter til kronen, men stillede rytteri i krigstider.

En ny horde på 10.000 telte ankom. Deres fyrste Ubascha førte en hær på 30.000 ryttere frem mod Donau imod tyrkerne, hvilke de hadede, som kun asiater kunne hade deres arvefjender; men da kejserinde Katarina forsøgte på at udstrække sit scepter over disse horder, førte samme fyrste Ubascha de stam-

mer, der stod under ham, ½ million sjæle, tillige med utallige flokke af kameler og heste tilbage til Asien over Uralfloden. Hele provinsen stod øde og udplyndret, hungersnød rasede i landet, og riget havde mistet sine bedste krigere. Femten tusinde telte blev tilbage, thi vinteren kom så sent, at isen på Volga ikke var sikker, og det er disse efterkommere, som man endnu møder på stepperne.

Kirgiserne (1911: 195-196)

De uhyre stepper mellem det Kaspiske Hav og det østasiatiske bjergland udgør den sydligste del af russisk Asien og omfattes under navn af Turan. Befolkningen er kirgisere, et hyrdefolk af tyrkisk herkomst med mongolsk og persisk iblanding. Allerede så nordligt som Omsk ser man de første *jurter*, kegleformede telte af høje træstaver, dækkede med filt, vistnok de bedste af alle flyttelige boliger. Ikke des mindre må et sådant filttelt være en temmelig luftig bolig i vintertiden, så meget mere, som brændsel er en sjælden vare på steppen, og man ofte må tage sin tilflugt til spiræabuske og tørret kogødning. Jurtens hele udstyrelse er overmåde tarvelig; nogle trækar til mælkens opbevaring og et par broget malede sibiriske kister er som oftest det meste bohavede. Jurtten holder en 3 m i gennemsnit og kan da tjene tvende familier til bolig; desuden får man plads til nogle småkalve, thi kirgiserne sørger med omhu for deres kvæg, og især de nyfødte kameler er genstand for næsten overdreven ømhed af de kirgisiske kvinder. Kvinderne ser i øvrigt lidet tiltalende ud i deres sorte kaftaner; de bærer et klæde, som sagtens skal forestille hvidt, slået omkring hovedet på en ejendommelig måde uden dog at tilhulle ansigtet, hvad deres religion egentlig foreskriver. Den brunlige hudfarve, de skråt liggende øjne og fremstående kindben min-

Det indre af en kirgisisk Jurt.

der om den mongolske afbyrd, og disse særkender fremtræder endnu stærkere hos mændene. Mændene klæder sig i fårepels og bærer på hovedet huer, der falder ned over ører og skuldre som en skærm; de er besat med pelsværk, i almindelighed ræveskind.

Jo længere vi kommer sydpå, des talrigere bliver jurterne langs vejen. Foran den lille by Paulodar ligger en hel *aule*, en jurteby. Paulodar har 1000 indbyggere og er en ikke uvigtig købing; derom vidner de store opstablinger af huder, vi ser overalt. Henimod 6000 kirgisjurter befinder sig for øjeblikket her; af hver jurte betales 3 rubler (8½ krone) i skat til den russiske regering og desuden en græsningsafgift til kosakkerne. Thi disse såvel som købmændene har ligesom deres russiske landsmænd overalt i Sibirien et udmærket greb på at gøre de indfødte til deres skyldnere ved at give dem forskud. Indtræder mangel, hvad ikke sjældent hænder hos disse vandrefolk, er kosakkerne altid rede til at overlade dem korn og mel, mod at de sætter kvæg i pant. Men helst yder han sit forskud mod af få

kalve, som så kirgiseren skal røgte vinteren over. En kalv regnes lig et par rubler, men i løbet af vinteren vokser pantets værdi og dermed også fortjenesten, så det kan hænde, at den skikkelige russiske spekulant lidt efter lidt kommer i besiddelse af hele hjorden. Også blandt sine egne landsmænd træffer kirgiseren slige ågerkarle, hvis tjener han omsider bliver, når hans kvæg slipper op. De fleste kirgisere, man møder, er således enten hyrder hos deres rige stammefrænder eller står i tjeneste hos kosakker, i hvis byer mange ikke alene tilbringer vinteren, men er bosat hele året rundt for at aftjene deres gæld. (efter Otto Finsch).

Kirgiserne (1891:105-106) omtalt i afsnittet om Rusland

Kirgiserne er af tyrkisk herkomst og har den muhamedanske tro. De strejfer om på stepperne mellem Volga og Balkasch-søen. For ikke lang tid tilbage lå størstedelen af disse strækninger uden for den russiske grænse; her kunne derfor kirgiserne ustraffet fare frem, stjæle kvæg og plyndre karavaner, de skånede hverken ven eller fjende, røve-

de kvinder og børn og solgte dem som slaver på markederne i Khiva og Bokhara.

Da kalmukkerne drog bort, gik kirgiserne over grænsen, viste sig ved Volga og blev vel modtagne. Deres khan er rig og mægtig og ved berøring med Europa har han lært at sætte pris på kulturen. Men de forsøg man har gjort på at formå nogle af hans stammer til at nedsætte sig ved Rin Perski, har alle været frugtesløse. Kejseren har bygget khanen et palads, men khanen kan ikke trives inden for vægge og har desårsag rejst sit telt udenfor på den grønne eng. ■

Stikord og noter er udvalgt og redigeret af Rolf Gilberg.

Træsnittenet på side 22 og 24 er fra Bondesen 1891, side 309 og 311.

De tidligere dele af denne serie blev bragt i Ger 61:16-17, Ger 62:18-19, Ger 63:9, Ger 64:10-12 og Ger 69:20-23.

Noter

1) Kina blev styret af et ikke-kinesisk folk, manchuerne, under Qing-dynastiet (1644-1911). Manchuerne kom til magten i 1644 ved først at erobre mongolerne siden Kina.

2) Der var især tale om heste.

3) Det var manchuernes politik at fredeiggøre mongolerne ved at gøre dem til buddhister, og manchuerne lod derfor mange klostre bygge i Mongoliet.

4) Bondesen har ikke læst Hans S. Kaarsbergs store beretning (*Gjennem Stepperne og blandt Kalmukkerne*) om kalmukkerne, fordi den først udkom i 1892 (forordet skrev Kaarsberg dog 7. maj 1891), året efter Bondesens bog, men de kan vel have talt sammen.

5) Der er ikke tale om religiøse dyr, bede betyder »græsse«.

6) Gæret hoppemælk har normalt 1½% alkohol, hvilket er på højde med hvidtøl. Så der er ikke meget berusende i det. Hvis man derimod destillerer den gærede hoppemælk, får man en klar drik på 30-40% alkohol, en slags vodka.

7) »Østlig« må her være set fra Rusland og ikke fra mongolernes synspunkt.

Aktuelt

The Mongol Messenger
rapporterer:

Bio-brændstof 16.09.09

Den 9. september overværede præsident Ts. Elbegdorj åbningsceremonien for en ny tankstation, hvor brændstofimportørerne *Petrovis LLC* og *Orgil Oil LLC* introducerede »ætanol-brændstof«. Lanceringen af dette *Eco-92* bio-brændstof blev helhjertet bakket op af præsidenten, fordi det på mange måder adskiller sig fra andre brændstoffer; især bemærkes at det afgiver 30-40% mindre kvælstofilter gennem udstødningen.

»Dette ætanol-bio-brændstof vil medvirke til at løse de globale problemer som fx luftforurening, miljødelæggelse og klimaforandringer. De fleste lande har nu en lovgivning om obligatorisk brug af ætanol-brændstof«, fastslog præsidenten. Han udtrykte sin tilfredshed med, at dette brændstof nu var blevet introduceret i Mongoliet, og han tilføjede, at han bakker op bag ethvert initiativ, der har til formål at beskytte miljøet og gøre luften renere.

Præsidenten blev ved denne lejlighed Mongoliets første borger, der bruger *Eco-92*.

Militær til Afghanistan 28.10.09

De ledende ministre enedes om at sende en mongolsk militærstyrke til Afghanistan som led i De forenede Nationers ISAF-mission i Afghanistan. Det mongolske kontingent på 40 soldater skal arbejde sammen med de tyske soldater i landet.

Forsvarsministeriet tror på, at denne fredsbevarende mission i et samarbejde med tyskerne vil give det mongolske personel erfaringer, der vil bidrage til at udvikle deres kompetencer. En anden fordel vil være mulighederne for at få mere bistand fra EU.

Ny ambassadør i Sverige

Den 15. oktober 2009 afleverede Mongoliets præsident Ts. Elbegdorj de diplomatiske akkreditiver til B. Enkhmandakh, Mongoliets nyudnævnte ambassadør til Sverige.

Præsidenten påpegede, at Mongoliet ved at åbne en ambassade i Sverige understreger sit ønske om at udvikle relationerne og samarbejdet med de skandinaviske lande. Han ønskede ambassadøren held og lykke med sit nye hverv som den første ambassadør i Skandinavien.

Hr. Enkhmandakhs baggrund er en karriere som forsker og underviser i socialvidenskab. Han har eksamen fra Det mongolske Statsuniversitet i 1973, Leningrads Universitet i 1978 og Moskvas Socialforskningsakademi i 1991. Han fik sin doktorgrad ved Det russiske Akademi for Statsembetsmænd (*Russian Academy of State Service*) i 2008.

Ambassadør Enkhmandakh har også fungeret som rådgiver ved Mongoliets ambassade i London, som viceudenrigsminister og ambassadør med særlige opgaver.

Præsident Elbegdorj anbefalede ambassadøren 1) at studere de skandinaviske landes erfaringer med at opbygge ikke-korrupte, transparente og demokratiske samfund, 2) at undersøge deres bestræbelser på at introducere miljøvenlige teknologier i områder, der minder om Mongoliet, og at forstærke samarbejdet på dette felt, 3) at studere hvordan man effektivt anvender indtægterne fra minesektoren med udgangspunkt i de norske erfaringer.

Inden for rammerne af de internationale organisationer, FN og EU, rådede præsidenten ambassadøren til at udføre sit hverv i et tæt samarbejde med de skandinaviske lande og beskytte mongolske borgeres rettigheder i disse lande.

Ambassadør Enkhmandakh er nu leder af den nyetablerede mongolske ambassade i Stockholm og er desuden ansvarlig for Finland, Danmark og Norge.

The Mongol Messenger
42(954):2 – 21.10.09

Ny statsminister 04.11.09

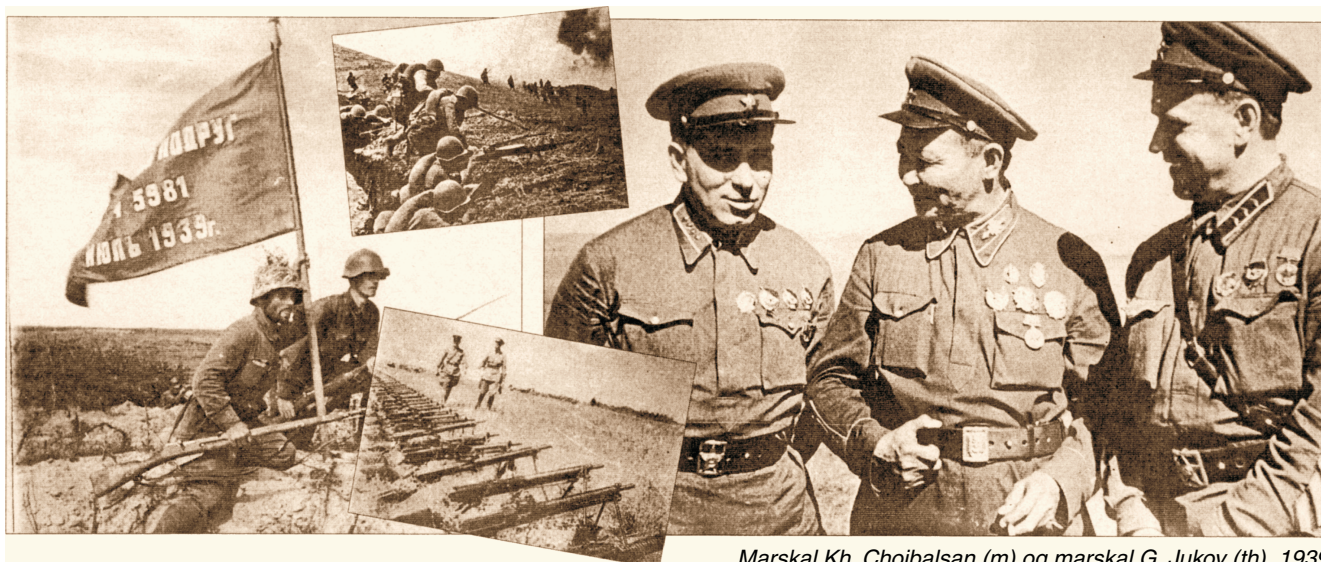
Den 26. oktober indgav statsminister S. Bayar sin afskedsbegæring grundet sygdom. I massemedierne havde der længe verseret rygter om statsministerens snarlige fratræden, efter at han jævnlgt siden midten af september havde fløjet til Sydkorea for at blive behandlet for sin leverbetændelse.

Den 29. oktober blev Batbold Sukhbaatar udnævnt til landets 26. statsminister med et overvældende flertal af parlamentets medlemmer bag sig. Han havde siden 2008 væ-

ret udenrigsminister. S. Batbold er født i Ulaanbaatar 1963 og far til fem.

COP15 25.11.09

Præsident Ts. Elbegdorj er blevet inviteret til at deltage i De forenede Nationers globale topmøde om klimaforandringer i København, Danmark, i december 2009. Invitationen blev sendt til Mongoliets præsident af L. L. Rasmussen, Danmarks statsminister. I øjeblikket har 40 landes statsoverhoveder meldt deres ankomst til topmødet.

Marskal Kh. Choibalsan (m) og marskal G. Jukov (th), 1939

Historien om slaget ved Khalkh Gol

Mongoliet fejrer i 2009 70-året for det sejrige slag ved Khalkh Gol – Khalkha-floden. Det regnes for at være det største militære slag på mongolsk jord i det tyvende århundrede.

I maj 1939 blev krigen ved Khalkha-floden indledt af Japan, men dets militær blev afvist af fælles mongolsk-sovjetiske styrker indtil den 16. september samme år. Det siges, at slaget startede den 11. maj 1939 og først sluttede den 16. september 1939, da Sovjetunionen, Mongoliet og Manchukuo underskrev en våbenhvile den 15. september. De stridende parter trak sig tilbage, da våbenhvilen var underskrevet.

Dr. D. Gombosuren fra Det mongolske Forsvarsuniversitet fortalte om den politiske og militære baggrund for slaget: »For at forstå årsagen til slaget ved Khalkha-floden må man dels vide noget om den politiske og militære situation i Fjernøsten og omkring Mongoliet, dels kende til begivenheder, der fandt sted før 1939.

Efter besættelsen af Manchuriet etablerede Japan sin lydstat, kendt som Manchukuo, i begyndelsen af 1930'erne. Japanerne hævdede, at grænsen mellem Manchukuo og

Den mongolske Folkerepublik lå ved Khalkha-floden, der løber ud i Buir-søen.

Siden midten af 1930'erne havde der været adskillige grænsekonflikter mellem Mongoliet og Manchuriet på grund af trusler fra Manchukuo. Det førte til, at Japan koncentrerede sine militære interesser til grænseområderne. En bemærkelsesværdig træfning fandt sted mellem Sovjet og Japan i slaget ved Khasan-søen i 1938.

Japan havde fortsat sine angreb mod Kina og havde besat større kinesiske byer som fx Peking og Tianjin i 1939. Situationen var meget alarmerende ved vores grænser mod syd. Dertil kom, at den indenrigspolitiske situation i Mongoliet var kompliceret og vanskelig i disse år.

Sovjetunionen sendte en stor militærstyrke, 57. Specialkorps, til Mongoliet den 24. august 1938. Sammenfaldende med udstationeringen af de sovjetiske tropper i Mongoliet blev næsten alle befalingsmænd i den mongolske hær arresteret, fordi en stor mængde japanske spioner var aktive i Mongoliet. Det var en vanskelig situation, fordi de mongolske soldater kom til at mangle kvalificerede befalingsmænd grundet disse arrestationer.

Det bør her nævnes, at udstationeringen af sovjetiske tropper i Mongoliet skete i henhold til den mongolsk-sovjetiske protokol fra 1936.

Slaget ved Khalkha-floden startede efter afbrudte samtaler mellem Den mongolske Folkerepublik og Manchuriet efter grænsekonflikterne i 1935 og 1936. Beslutningen om at slå til var blev taget af den japanske Kwangtung-hær, uden at man afventede tilladelsen fra den kejserlige japanske hærs hovedkvarter i Tokyo.

Da de mongolske soldater var for få og ikke tilstrækkeligt udrustet til at forsvare grænsen, gik de sovjetiske styrker bestående mestendels af det 57. Specialkorps ind i kampen. Det blev det afgørende slag i den »uerklærede« krig, der blev udkæmpet mellem Sovjetunionen, Mongoliet og Det japanske Imperium og Manchukuo. Slaget blev ført over en længde på 70 km og i en dybde på 25 km.

Kwantung-hæren havde gjort grænsekonflikten mellem Mongoliet og den etniske mongolske bargaminoritet i Manchukuo til hovedårsagen til at starte krigen.«

Dr. S. Ganbold fra Forsvarsuniversitet nævnte, at Japans interesse for Mongoliet går tilbage til zar-ti-

dens Rusland, hvor Japan havde planer om at invadere Rusland og bruge Mongoliet som opmarschplads for sine militærstyrker.

Nogle historikere argumenterer for, at begivenhederne ved Khalkha-floden ikke kun var et slag, men en krig.

Dr. Kh. Shagdar sagde: »Fra et politisk synspunkt var slaget ved Khalkha-floden en krig, der i høj grad udviklede sovjethærens krigsførelse. Sovjetunionen udnævnte sin dengang ukendte Georg Jukov til anfører for det 57. Specialkorps ved Khalkha-floden, hvor han havde kommandoen over en kavalerienhed. På det tidspunkt havde de sovjetiske militærstrateger forbedret et teoretisk »dybt angreb«, og det blev afprøvet i slaget ved Khalkha-floden.«

G. Myagmarsambuu sagde: »Som det største slag, Mongoliet havde oplevet i det tyvende århundrede, var det afgørende for Mongoliets uafhængighed. Vurderet på baggrund af sin strategiske betyd-

ning var slaget ved Khalkha-floden et af de mest afgørende slag i Anden Verdenskrig og burde derfor kaldes »Krigen om Khalkha-floden« i stedet for »Slaget om Khalkha-floden«.

Derefter fik krigsveteranen Ts. Damdinjav ordet: »Jeg mener, at slaget ved Khalkha-floden begyndte omkring 1933. På det tidspunkt havde der været mange mindre grænsekonflikter i området, og med den voksende spænding tændtes gnisten ved Khalkha-floden i april 1939, da de japanske styrker i stort tal strømmede ind i området. På trods af vores soldaters manglende udrustning var de effektive og hurtige. Så kom de sovjetiske styrker for at hjælpe os, og den 29. august 1939 gik vi af med sejren. Forinden sovjetstyrkernes ankomst led vores soldater store tab. Alle hospitaler i Ulaanbaatar var fulde af sårede soldater, og på grund af manglende kapacitet på hospitalerne blev civile hjem i de østlige provinser brugt til at huse sårede soldater.«

Mange mongoler blev belønnet med titlen *Den mongolske Folkerepubliks Helt*, mens 70 af de sovjetiske soldater blev belønnet med titlen *Sovjetunionens Helt*.

Omkring 12.318 krigsfanger blev taget i forvaring ved det nuværende Dalai Eej marked i Ulaanbaatar indtil 1946. 1.597 døde, mens 10.500 blev løsladt og sendt tilbage Japan i oktober 1947.

Oberst Ch. Luvsan-Ochir, der dengang var fangevogter i krigsfangelejren, skrev en bog for at give den historiske sandhed videre til de yngre generationer af mongoler og japanere. I sin bog erindrer han om, at 1.000 vogtere og 2 kvinder havde gjort tjeneste i krigsfangelejrene, og at almindelige mongoler havde kastet mad, brød, tobak og tændstikker ind over hegnet.

B. Oluun

The Mongol Messenger
34(946):7 – 26.08.09

Svineinfluenza

Svineinfluenzaen eller H1N1-virussen ramte Mongoliet næsten samtidig med Danmark. Den 13. oktober blev de første tilfælde indrapporteret blandt skolebørn i Ulaanbaatar.

Situationen blev taget meget alvorligt af myndighederne, som straks iværksatte forholdsregler mod spredning af smitten. Således blev det forbudt at arrangere møder og sportsarrangementer med deltagelse af mange mennesker. Skoler blev midlertidigt lukket.

Status den 24. november var 1.123 bekræftede tilfælde af svineinfluenza. 20 personer var døde som følge af sygdommen.

I byerne kunne man se mange unge mennesker gå med maske for at undgå smitten. MM

Mineaftale underskrevet

Den 6. oktober underskrev repræsentanterne for den mongolske regering, *Rio Tinto* og *Ivanhoe Mines Mongolia Inc.* efter 6 års tovtækkeri en investeringsaftale, en aftale om forskudsbetaling og en aktionæraftale om udvinding af forekomsterne af kobber, guld og sølv i Oyu Tolgoi i Ömnögov Aimag.

De 250 mio. USD, som investorerne skal betale forlods, bliver udbetalt i 3 rater. 100 mio. senest 20.10.09, 50 mio. senest 20.04.10 og 100 mio. senest i 2011.

Medlemmerne af Nationalrådet for mineralske Råstoffer kalkulerer med følgende forekomster: 25,4 mio. ton kobber, 1.028 ton guld, 5.144 ton sølv og 81.600 ton molybdæn. Minefeltet kan udnyttes i mindst 30 år. DMA

Medaljer til kvinderne

Mongoliets kvindelige brydere vandt to medaljer i verdensmesterskaberne i brydning, FILA 2009, i Herning, Danmark, i dagene 21.-27. sept. Mongolerne konkurrerede i alle vægtklasser for både mænd og kvinder.

I starten af konkurrencen havde de mongolske brydere ikke heldet med sig og skuffede fælt det tilstedeværende mongolske publikum. Men i de sidste konkurrencer havde de kvindelige brydere stor succes: de vandt medaljer og fik hejst nationalflaget i den internationale arena.

B. Odonchimeg, 28, vandt som den første en bronzemedalje i kvindernes 67 kg vægtklasse. Derefter vandt O. Burmaa, 27, en sølvmedalje i kvindernes 72 kg vægtklasse. I kampen om guldet blev hun slået af kineseren X. Qin (se foto). Medaljehøsten resulterede i, at det mongolske hold blev placeret som nr. 12 på nationernes rangliste.

The Mongol Messenger
39(951):1 – 30.09.09

Under COP15 kunne en Mongoliet-fan glæde sig over de to gerer, der var opstillet på Rådhuspladsen ved Vartov. Bag initiativet stod græsrodsbevægelsen 'Windows of Hope'. Ved selve klimakonferencen i Bellacentret stod præsident Ts. Elbegdorj i spidsen for en større delegation fra Mongoliet.

DMS nyt

MEDLEMSMØDER

- *Medlemsmøde 101*

Lørdag den 30. januar 2010 kl. 15-17

Medborgerhuset, Danasvej 30B, Fr.berg

Mongoliet er vort mål

Christel Braae fortæller om den 1. og 2. Danske Centralasiatiske Ekspedition i slutningen af 1930'erne, som blev ledet af den erfarne opdagelsesrejsende og rejsefører Henning Haslund-Christensen. Formålet med ekspeditionerne var at registrere og indsamle så mange forskellige kulturformer som muligt, inden de ville gå til grunde i store samfundsmæssige omvæltninger.

Christel er antropolog og tidligere projektforsker ved Nationalmuseet. Hun arbejder på et bogværk om museets mongolske genstande, der blev indsamlet under de to ekspeditioner i 1930'erne. Hendes foredrag er rigt illustreret med billeder fra samtiden.

Møder i foråret

Efter nogle år i de velegnede lokaler i Store Kongensgade har bestyrelsen valgt at flytte møderne tilbage til Medborgerhuset på Danasvej 30B, Frederiksberg.

Foruden det første arrangement den 30. januar er der reserveret datoer i forårssæsonen 13. marts (generalfors.) og 17. april.

Regensens store sal med vinduer til Købmagergade var den noget usædvanlige ramme om mødet den 3. oktober, hvor forfatteren til romanen 'Amalie og skellettyvene', Gitte Pedersen, præsenterede sin bog. Et filmhold fra Indre Mongoli var i byen og filmede fra mødet. Romanen anmeldes på side 14.

Afsender:
Dansk Mongolsk Selskab
c/o Jan Koed
Clara Pontoppidans Vej 41
2500 Valby